

СХВАЛЕНО:
розпорядженням Кабінету Міністрів України
від _____ 2024 р. № _____

Концепція
Державної цільової програми технічної модернізації систем водовідведення
та очищення стічних вод, що перебувають у державній або комунальній
власності до 2035 року

Визначення проблеми, на розв'язання якої спрямована Програма

На шляху до європейської спільноти Україна взяла на себе зобов'язання з імплементації ряду європейських директив, норм, стандартів і документів, зокрема Директиви Ради 91/271/ЄЕС «Про очистку міських стічних вод» від 21 травня 1991 року. Досягнення зазначених стандартів потребує розробки і впровадження цілісної загальнодержавної системи комплексних заходів, спрямованих на розвиток сфери водовідведення.

Наразі, система централізованого водовідведення України є складним інженерним комплексом, що складається з 39,7 тис. кілометрів мереж, 3,1 тис. насосних станцій та 1,1 тис. очисних споруд. Значна частина споруд системи централізованого водовідведення відпрацювала нормативний строк і потребує оновлення.

На сьогодні 75 відсотків наявних систем централізованого водовідведення експлуатуються від 30 до 60 років. Відповідно, 42 відсотка мереж водовідведення перебувають у ветхому або аварійному стані, 70 відсотків насосних станцій потребують реконструкції, вдосконалення технологічного процесу або невідкладної заміни обладнання. Лише половина стічних вод проходить повний цикл біологічної очищення, третина стічних вод скидаються до водних об'єктів взагалі без жодного очищення. Промислові підприємства внаслідок відсутності власних очисних споруд та неефективності наявних технологій очищення виробничих стічних вод скидають у системи централізованого водовідведення висококонцентровані стічні води, шкідливі речовини яких руйнують мережі водовідведення, порушують технологічні регламенти очищення стічних вод і не видаляються у процесі біологічного очищення, що унеможлиблює подальше повторне використання очищених стічних вод та їх осадів.

Масштаби накопичення осадів стічних вод (далі – ОСВ), що утворюються на очисних станціях населених пунктів набули загрозливого стану. В необробленому вигляді ОСВ протягом десятків років зливаються на

ДОКУМЕНТ СЕД

Підписувач Кубраков Олександр Миколайович
Сертифікат 26B2648ADD3032E104000000662432009F5CAD00
Дійсний з 06.12.2022 0:00:00 по 05.12.2024 23:59:59

Міністерство розвитку громад, територій
та інфраструктури України

315/25/63-24 від 27.03.2024

переобтяжені мулові майданчики, у відвали, кар'єри. За емпіричними розрахунками (статистичне спостереження за динамікою мулоутворення в Україні взагалі не ведеться), площа мулонакопичувачів на території України більше 1,5 тис. га, кількість накопиченого осаду перевищує 15 млн. т, до яких щороку додається ще до 5 млн. т нових осадів.

Внаслідок незадовільного технічного стану систем централізованого водовідведення збільшуються експлуатаційні витрати, що призводить до збільшення собівартості послуг. Хронічна збитковість діяльності підприємств водовідведення призводить до відсутності обігових коштів та унеможливорює відновлення основних засобів виробництва. Протягом останніх 30 років майже повністю припинилося будівництво і введення в експлуатацію нових об'єктів водовідведення та реконструкція діючих споруд і мереж.

Разом з тим, менше половини населення мають доступ до систем централізованого водовідведення. Водночас 14 (3,5%) міст, 247 (64%) селищ, 98 відсотків сільських населених пунктів не оснащені системами централізованого водовідведення.

Крім того, системи водовідведення населених пунктів зазнали значних руйнацій спричинених збройною агресією російської федерації. Повністю зруйновано близько 125 об'єктів та 110 км мереж централізованого водовідведення. Спричинена військовими діями релокація підприємств та населення в безпечні регіони також суттєво вплинула на розбалансування систем водовідведення.

Для поліпшення поточного стану водовідведення в Україні терміново необхідно реконструювати 10 тис км аварійних мереж водовідведення, тисячу насосних станцій та 700 очисних споруд, а також збудувати 40 тис. кілометрів нових мереж водовідведення. Виконання вимог Директиви Ради 91/271/ЄЕС «Про очистку міських стічних вод» додатково потребує будівництва близько 500 нових очисних споруд водовідведення.

Все це вимагає запровадження системного фінансування капітальних видатків розвитку цієї сфери для забезпечення потреб населення та інших галузей економіки. Європейська практика свідчить, що від 30% до 70 % (в залежності від країни) капітальних інвестицій в розвиток систем водовідведення фінансується коштом державних та місцевих бюджетів. В Україні цей показник за останні десять років становив менше ніж 0,2% від поточних інвестиційних витрат підприємств

Причини виникнення проблеми та обґрунтування необхідності її розв'язання програмним методом

ДОКУМЕНТ СЕД

Підписувач Кубраков Олександр Миколайович
Сертифікат 26B2648ADD3032E104000000662432009F5CAD00
Дійсний з 06.12.2022 0:00:00 по 05.12.2024 23:59:59

Міністерство розвитку громад, територій
та інфраструктури України

315/25/63-24 від 27.03.2024

Надмірне антропогенне навантаження на водні об'єкти призводить не тільки до погіршення їх поточного стану, а й до кризового зменшення самовідтворювальних можливостей водойм. Головне призначення системи водовідведення – ефективне зменшення цих негативних явищ. Основні причини неефективної низької ефективності систем водовідведення та очищення стічних вод мають технічний, економічний та системний характер.

Ключовими причинами технічного характеру є:

незадовільний технічний стан та значна зношеність системи водовідведення та очищення стічних вод;

технологічна відсталість на всіх етапах процесу водовідведення;

невідповідність проектної потужності систем водовідведення фактичним потребам;

технологічні схеми очищення стічних вод не передбачають підготовку очищених стічних вод та ОСВ до повторного використання;

відсутність автоматизованої постійно діючої системи моніторингу якості скидання стічних вод у централізованих системах водовідведення населених пунктів і господарських об'єктів.

Серед головних причин економічного характеру можна виділити такі:

хронічна збитковість підприємств централізованого водовідведення;

багаторічне недофінансування капітальних видатків на підтримку та оновлення матеріально-технічної бази;

відсутність інструментів перерозподілу та накопичення фінансування на оновлення матеріально-технічної бази;

дефіцит фінансових ресурсів, необхідних для розвитку, утримання в належному технічному стані та експлуатації систем водовідведення та очищення стічних вод.

Ключовими причинами системного характеру є:

неефективність існуючої системи державних преференцій і стимулів у сфері водовідведення;

ДОКУМЕНТ СЕД

Підписувач Кубраков Олександр Миколайович
Сертифікат 26B2648ADD3032E104000000662432009F5CAD00
Дійсний з 06.12.2022 0:00:00 по 05.12.2024 23:59:59

Міністерство розвитку громад, територій
та інфраструктури України

315/25/63-24 від 27.03.2024

фрагментарність підходу до стимулювання розвитку галузі, спрямованого на підтримку поточного стану;

недосконалість, складність та зарегульованість механізмів залучення інвестицій у сферу водовідведення;

недостатній рівень співпраці та міжсекторальної взаємодії органів державної управління та органів місцевого самоврядування для спільного вирішення актуальних питань галузі.

Наявність причин системного характеру свідчать, що чинна модель розвитку галузі вичерпала себе, розв'язання зазначених проблем потребує застосування комплексних рішень, зокрема, запровадження нового механізму планування та управління, послідовної науково-технічної політики, що обумовлює необхідність розв'язання проблеми програмним методом із визначенням конкретних заходів і чітких строків реалізації кожного з них.

Отже, для розв'язання зазначених проблем існує потреба у розробленні окремої спеціальної державної цільової програми модернізації підприємств сфери водовідведення, пріоритетні завдання якої виконуватимуться усіма зацікавленими сторонами: органами державної влади та органами місцевого самоврядування, підприємствами, науковими установами, закладами освіти та фахівцями, що працюють в цій та суміжних галузях.

Розробка такої програми відповідає Цілям сталого розвитку України на період до 2030 року, затвердженим Указом Президента України 722/2019 від 30 вересня 2019 року, Водній стратегії України на період до 2050 року, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України 1134-р від 9 грудня 2021 року, а також Національній економічній стратегії України на період до 2030 року, затвердженій постановою Кабінету Міністрів України № 179 від 3 березня 2021 року.

Мета Програми

Метою Програми є охорона навколишнього природного середовища від негативного впливу скидів стічних вод шляхом модернізації систем водовідведення та очищення стічних вод, реалізації інноваційних технічних рішень та створення економічно привабливих умов для реалізації інвестиційних проектів.

Визначення оптимального варіанта розв'язання проблеми на основі порівняльного аналізу можливих варіантів

Розв'язання проблеми можливе за трьома варіантами:

ДОКУМЕНТ СЕД

Підписувач Кубраков Олександр Миколайович
Сертифікат 26B2648ADD3032E104000000662432009F5CAD00
Дійсний з 06.12.2022 0:00:00 по 05.12.2024 23:59:59

Міністерство розвитку громад, територій
та інфраструктури України

315/25/63-24 від 27.03.2024

Перший варіант (базовий) передбачає виконання модернізації систем водовідведення та очищення стічних вод коштом підприємств централізованого водовідведення. Необхідність великого обсягу капітальних витрат на оптимізацію та переоснащення інфраструктури спричинить зростання собівартості послуг з водовідведення в 15-17 разів. Поточна платоспроможність споживачів не дозволить впровадити тарифи на послуги з централізованого водовідведення, які здатні компенсувати ці додаткові витрати підприємств, що в свою чергу лише погіршить фінансовий стан сфери водовідведення та збільшить взаємні заборгованості в сфері водовідведення.

Негативні фінансові показники результатів діяльності підприємств централізованого водовідведення не дозволять їм залучити достатнього обсягу кредитних ресурсів. Тому підприємства не зможуть інвестувати ресурси в оновлення матеріально-технічної бази та, відповідно, підвищити ефективність своєї діяльності. При цьому подовжиться динаміка фізичного зношення основних фондів підприємств централізованого водовідведення та подальша технологічна відсталість цієї сфери. Сфера водовідведення буде розвиватись повільно та хаотично і буде залежати від частоти перегляду тарифів на послуги з централізованого відведення, поточні операційні витрати підприємств з року в рік будуть зростати, а екологічний та санітарно-епідеміологічний стани природних водойм у місцях розташування очисних споруд продовжить погіршуватись.

Реалізація такого варіанту разом із значним зростанням витрат споживачів та бюджетів всіх рівнів на пільги, субсидії та компенсацію різниці в тарифах, не призведе ні до системного оновлення систем водовідведення, ні до покращення стану довкілля і, відповідно, за таких умов, буде збережено нинішній стан з подальшим погіршенням ситуації.

Другий варіант (традиційний) передбачає фінансування заходів з бюджетів всіх рівнів. Реалізація цього варіанту передбачає лише пряме фінансування модернізації систем водовідведення бюджетами всіх рівнів. З причини обмеженості фінансових ресурсів у державному та місцевих бюджетах є великий ризик недофінансування запланованих заходів, що призведе до «точкового» (несистемного) вирішення проблем ефективності сфери водовідведення. Немає жодної гарантії, що (з різних причин) щорічні планові видатки за цією програмою будуть здійснені.

У результаті реалізації такого варіанту питання розвитку сфери водовідведення будуть вирішуватись шляхом цільового спрямування ресурсів на реалізацію заходів програми. Такий принцип забезпечить стримування зростання тарифів на послуги з централізованого водовідведення, але не сприятиме створенню умов, необхідних для розвитку екологічного та інвестиційно привабливого середовища у сфері водовідведення та очищення стічних вод в довгостроковій перспективі.

ДОКУМЕНТ СЕД

Підписувач Кубраков Олександр Миколайович
Сертифікат 26B2648ADD3032E104000000662432009F5CAD00
Дійсний з 06.12.2022 0:00:00 по 05.12.2024 23:59:59

Міністерство розвитку громад, територій
та інфраструктури України

315/25/63-24 від 27.03.2024

Цей варіант розв'язання проблеми не є найоптимальнішим також з причини вузької спеціалізації витрат, що може призвести до дефіциту та зростання вартості інших необхідних ресурсів: матеріалів, обладнання та кваліфікованих фахівців.

Третій варіант (оптимальний) передбачає комплексне застосування механізмів стимулювання розвитку сфери в поєднанні з співфінансуванням коштом державного та місцевих бюджетів, інвестиційних програм підприємств централізованого водовідведення, грантів та кредитів міжнародних фінансових організацій і програм технічної допомоги.

Зазначений варіант надає джерела стабільного фінансування пріоритетних завдань підвищення енергоефективності централізованого водовідведення, оптимізувавши бюджетні витрати та стимулюючи розвиток суміжних галузей економіки України, а також залучає довгострокові кредитні ресурси на прийнятних умовах.

Реалізація цього варіанту разом з прямим бюджетним фінансуванням передбачає застосування комплексу правових, економічних та організаційних механізмів та інструментів стимулювання підприємств галузі до інвестування в частині переоснащення систем водовідведення та впровадження сучасних підходів до управління захистом навколишнього природного середовища.

На відміну від перших двох варіантів, реалізація цього варіанту дозволить знайти джерела стабільного фінансування пріоритетних завдань підвищення ефективності водовідведення, оптимізувавши бюджетні витрати, та стимулюючи розвиток суміжних галузей економіки України. Бюджетне співфінансування довгострокових інвестиційних програм підприємств централізованого водовідведення зробить модернізацію систем водовідведення передбачуваною, знизивши до розумного мінімуму політичні ризики.

Шляхи і способи розв'язання проблеми, строк виконання Програми

Головні шляхи реалізації оптимального варіанту розв'язання проблем сфер водовідведення та очищення стічних вод:

впровадження систем екологічного управління на підприємствах водовідведення та очищення стічних вод відповідно до вимог стандарту ДСТУ ISO 14001:2015 «Системи екологічного управління. Вимоги та настанови щодо застосування»;

організація моніторингу стану водовідведення та очищення стічних вод;
стимулювання наукових досліджень та впровадження інноваційних розробок у сфері водовідведення та очищення стічних вод;

впровадження сучасних технологій очищення стічних вод та обробки осади́в;

ДОКУМЕНТ СЕД

Підписувач Кубраков Олександр Миколайович
Сертифікат 26B2648ADD3032E104000000662432009F5CAD00
Дійсний з 06.12.2022 0:00:00 по 05.12.2024 23:59:59

Міністерство розвитку громад, територій
та інфраструктури України

315/25/63-24 від 27.03.2024

сприяння залучення інвестицій у індустрію виробництва устаткування та обладнання для водовідведення;

будівництво та реконструкція об'єктів системи водовідведення;

впровадження систем підготовки очищених стічних вод та осаду стічних вод для повторного використання.

Головні способи реалізації оптимального варіанту розв'язання проблем сфер водовідведення та очищення стічних вод:

ресурсне забезпечення з використанням коштів державного та місцевих бюджетів;

впровадження екологічної складової в інвестиційних програмах підприємств;

запровадження преференцій та спеціальної кредитної підтримки проектів модернізації водовідведення;

залучення зовнішніх грантів і кредитів для впровадження технологій охорони навколишнього природного середовища;

стимулювання впровадження систем повторного використання очищених стічних вод та осадів, що утворюються при їх очищенні.

Строк виконання Програми – десять років.

Очікувані результати виконання Програми, визначення її ефективності

Програма впровадить цілісну державну політику спрямовану на підвищення ефективності сфери водовідведення та очищення стічних вод шляхом надання правових, організаційних та фінансових механізмів для її реалізації.

Виконання заходів Програми дозволить:

підвищити екологічну безпеку систем водовідведення;

запобігти виникненню аварійних ситуацій або аварій, мінімізувати наслідки аварій та забезпечити можливість управління ними;

модернізувати системи водовідведення, створити інвестиційно-привабливе середовище у сфері відведення і очищення стічних вод;

поліпшити екологічний, санітарно-епідеміологічний стан та стан водоймищ у місцях розташування очисних споруд водовідведення;

ДОКУМЕНТ СЕД

Підписувач Кубраков Олександр Миколайович
Сертифікат 26B2648ADD3032E104000000662432009F5CAD00
Дійсний з 06.12.2022 0:00:00 по 05.12.2024 23:59:59

Міністерство розвитку громад, територій
та інфраструктури України

315/25/63-24 від 27.03.2024

впровадити сучасні технології, виробничі процесів та обладнання, які використовуватимуться у галузі.

Очікуваними результатами виконання програми є:

підвищення частки стічних вод, що проходять повний цикл біологічної очищення на 20%;

збільшення доступу населення до систем водовідведення до 70%;

забезпечення населених пунктів чисельністю більше 100 тис. населення еквіваленту системами доочищення стічних вод до стану можливості повторного використання;

забезпечення населених пунктів чисельністю більше 10 тис. населення еквіваленту очисними спорудами повного циклу біологічного очищення;

забезпечення населених пунктів чисельністю більше 5 тис. населення еквіваленту первинним очищенням стічних вод;

забезпечення населених пунктів чисельністю менше 5 тис. населення еквіваленту децентралізованими системами збирання, транспортування та очищення стоків нецентралізованого водовідведення;

забезпечення первинного обліку утворення, обсягів обробки, зберігання та повторного використання осаду стічних вод на 100 % очисних споруд водовідведення;

створення систем підготовки осаду стічних вод до повторного використання на 100 підприємствах;

забезпечення обсягів повторного використання осаду стічних вод до 10% від обсягу, наявного на очисних спорудах водовідведення;

створення не менш як 20 тис. робочих місць у будівництві та не менше як 60 тис. робочих місць в промисловості за період реалізації програми.

Оцінка фінансових, матеріально-технічних, трудових ресурсів, необхідних для виконання Програми

Фінансування програми планується здійснювати за рахунок коштів державного бюджету, місцевих бюджетів, міжнародних інституцій, інвестиційних програм підприємств, а також з інших джерел, не заборонених законодавством з використанням трудових ресурсів та науково-технічного потенціалу підприємств і організацій.

Обсяг необхідних матеріально-технічних і трудових ресурсів для виконання Програми визначатиметься під час розроблення конкретних завдань і заходів.

Залучення коштів міжнародних фінансових організацій, зокрема Світового банку, Європейського інвестиційного банку, Європейського банку реконструкції

ДОКУМЕНТ СЕД

Підписувач Кубраков Олександр Миколайович
Сертифікат 26B2648ADD3032E104000000662432009F5CAD00
Дійсний з 06.12.2022 0:00:00 по 05.12.2024 23:59:59

Міністерство розвитку громад, територій
та інфраструктури України

315/25/63-24 від 27.03.2024

та розвитку, Північної екологічної фінансової корпорації та інших організацій буде здійснюватися у формі кредитів та грантів на основі державно-приватного партнерства.

Обсяг видатків, необхідних для виконання програми, визначається щороку з урахуванням можливостей державного та місцевих бюджетів під час формування їх показників і буде розглядатись з другого бюджетного періоду після скасування воєнного стану в Україні. Обґрунтування обсягів робіт та обсягів фінансування з Державного бюджету України щорічно подається центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері житлово-комунального господарства до проекту Державної програми економічного і соціального розвитку та проекту Державного бюджету України на відповідний рік.

ДОКУМЕНТ СЕД

Підписувач Кубраков Олександр Миколайович
Сертифікат 26B2648ADD3032E104000000662432009F5CAD00
Дійсний з 06.12.2022 0:00:00 по 05.12.2024 23:59:59

Міністерство розвитку громад, територій
та інфраструктури України

315/25/63-24 від 27.03.2024